

# GİRİŞ

## İYİ ALMANLAR

Babam hep “İyi Alman yoktur,” derdi. Herhalde bunu anlamak çok zor değil; İkinci Dünya Savaşı’nda beş yıl boyunca onlarla savaştım. Aslında bu görüş onun kuşağında oldukça yaygındı: Alman ruhunda bir sorun olduğuna inanılırdı; Tötonlardan kalma bir tür ölümcül kusur. Başlarda bu konuyla pek ilgilenmedim, kendi hayatımla fazlasıyla meşguldüm. Sonra düşündüm; hem Almanlar hem de Naziler vardı ama bu ikisi aynı şey değildi. Daha sonraları Almanların üçte ikisinin –yirmi milyon kadar kişi– hiçbir zaman Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi’ne, yani bilinen ismiyle Nazi Partisi’ne oy vermediğini öğrendim. Zamanın haber filmlerinde yer alan, Hitler siyah Mercedes arabasıyla aralarından geçerken avaz avaz *Sieg Heil!*<sup>1</sup> diye bağırarak üzerine çiçek demetleri fırlatan histerik kalabalıkların sayısı asla birkaç yüz bini geçmemişti. Sağ-kanat partileriyle kurulan koalisyon sonucu 1933 yılında iktidara geldiğinde, Nazi Partisi’nin kayıtlı üye sayısı iki milyon kadardı. Hitler onların Führer’iydi; Almanya’nın Birinci Dünya Savaşı’nda yaşadığı aşağılayıcı yenilgiden ve takip eden Weimar yıllarının karmaşası içinde sürdürdükleri umutsuz yaşamlarından kurtulmalarını sağlayacak kişiydi. Peki ya Nazilere oy vermeyen ama yine de Nazi korku rejimini, ardından İkinci Dünya Savaşı’nı yaşamak zorunda kalan ve hepsi sona erdiğinde, Naziler tarafından işlenen vahşetin, imha kamplarının ve diğer korkunçlukların giderek daha fazla ortaya çıkmasıyla tüm dünyanın hakaretlerine maruz kalan Almanların üçte ikisi ne olacak? Onların suçluluk duygularından bahsetmiyoruz bile, çünkü iyi Almanların çoğu en sonunda olan bitenin tamamıyla kendi hataları olduğuna inanmıştı. Onlara ne demeli?

Uzun yıllar boyunca ara ara Nazi dönemi üzerine çalıştım; önceleri BBC’ye hazırladığım tarih belgesellerinde, daha sonra yazdığım kitaplarda. Şimdi nihayet bunca yıldır kafamı kurcalayan konuya geldim: O üçte ikiyi nereye koyacağız? Adanmış bir Nazi olmadığını gösteren en ufak bir işaretin bile işimi kaybetmeme, bir toplama kampına gönderilmeme ya da vurulmama,

---

<sup>1</sup> Nasyonal Sosyalist söylemde kullanılan ve “Yaşasın zafer!” anlamına gelen Almanca sözcük öbeği. (ç.n.)

asılmama, giyotine gönderilmeme sebep olabileceği böyle bir korku rejimi altında –veya herhangi bir korku rejiminde– yaşamam gerekseydi ben nasıl başa çıkardım? Hangimiz ne yapardık?

*Machtergreifung*'dan (iktidara el koyma) sadece altı ay sonra, 30 Ocak 1933'te, Almanya'da demokrasinin yerini Nazi rejimi aldı: Artık siyasi partiler, sendikalar, bağımsız yargı, kamu hizmeti, özgür basın veya bağımsız kiliseler yoktu. Mart 1933'te uygulamaya konan *Gleichschaltung*<sup>2</sup> politikası; siyasi olarak uyumlu olmayan öğretmenlerin, doktorların, devlet memurlarının işten çıkarılmaları, rejime karşı gelmeyi sürdürdükleri takdirde tutuklanmaları, toplama kampına gönderilmeleri, “kaçmaya çalışırken” yahut yakalandıkları yerde vurulmaları anlamına geliyordu. Birçok Yahudi işini çoktan kaybetmişti. *Volksgericht*, yani Halk Mahkemesi, 1934 yılının başlarında, özellikle vatana ihanet suçları söz konusu olduğunda geleneksel yargı sistemini devre dışı bırakan alternatif bir hukuk sistemi olarak kurulmuştu. *Heil Hitler* selamını yeterince coşkulu vermemekten, Hitler'e karşı bir suikast planına katılmaya kadar her şey vatana ihanet sayılabilirdi.

Hitler'in henüz 1925'te *Kavgam*'da (*Mein Kampf*) yazdığı gibi, savaş Nazilerinin *Lebensraum*'u, yani üstün ırkın zaferini ve Hitler'in Bin Yıllık Alman İmparatorluğu ya da Üçüncü Reich olarak adlandırdığı, Kutsal Roma İmparatorluğu (Birinci Reich) ile Alman İmparatorluğu'nun (İkinci Reich) doğal halefi olacak yaşam alanını elde etmek için kurduğu büyük planın her zaman bir parçası olmuştu.

Korku rejimi güç kazandıkça Nazi olmayan Almanların çoğu dikkat çekmemek ve ailelerini korumak amacıyla ya kırsala taşındılar ya da komşuları tarafından ihbar edilmemek için rejimi destekliyormuş gibi davrandılar. Nazi propagandası ve yalan haberlerle kuşatılmış bir hâlde, Reich'ta gerçekte neler olup bittiğini çözmeye çalışıyorlardı. Velhasıl çoğu tanınmayan yüz binlerce Alman, irili ufaklı yollarla rejime direnmeye karar verdi: Komünistler, Sosyal Demokratlar, Katolikler, Protestanlar, Quakerlar<sup>3</sup> ve Yehova Şahitleri, öğretmenler, küçük esnaf, Prusyalı aristokratlar, rahipler, subaylar, fabrika işçileri, anneler, büyükbabalar... Her biri on iki yıldan fazla sürmeyecek ancak milyon-

<sup>2</sup> Almanya'yı Hitler ve Nazi Partisi altında tek parti devletine dönüştürmek üzere tasarlanmış Nazileştirme sürecine verilen isim. (ç.n.)

<sup>3</sup> Quakerlar (Dostların Dinî Derneği), mevcut Hıristiyan mezheplerinden ve tarikatlarından memnun olmayanlar tarafından 17. yüzyıl ortalarında İngiltere'nin kuzeybatısında ortaya çıkmış bir mezheptir. (ç.n.)

larca hayata mal olacak bu süre boyunca her gün hayatını tehlikeye attı.

Güç bir kez yanlış ellere geçti mi bireyin tek başına yapabileceği çok az şey vardır.

Bu yüzden ben de çeşitli yollarla Nazilere direnmeye çalışan iyi Almanlar hakkında bir kitap yazmaya karar verdim. Ama nasıl yazacaktım? Hitler, Himmler ve Goebbels'i anlatan büyük tarihi yeniden yazmak istemiyordum. Niyetim sizin ve benim gibi insanları konu etmek, işleri tersine çevirip, küçük tarihi büyütüp büyük tarihi küçülterek yazmaktı. Lakin sessiz cesareti anlatan böyle küçük, hatıralara dayanan, çoğu yayımlanmamış, bilinmeyen kişisel hikâyeleri nereden bulacaktım? Neyse ki yıllarca süren ilgim işe yaradı: Nereye bakacağımı biliyordum. Üstelik Almanca da konuşuyordum.

Niyetim, Münih'teki Beyaz Gül hareketi gibi Nazi yönetimine karşı ünlü direniş hikâyelerini görmezden gelmek değil, daha çok aynı anda hareket eden yüz binlerce, kimliği belirsiz başka insanların da olduğunu göstermek. Dolayısıyla kitap, Ocak 1933'teki *Machtergreifung*'a zemin hazırlayan 1932 yılında başlar ve her şeyin -korku rejimi, savaş, her türlü yıkım, çöküş ve milyonlarca ölümün- bittiği ama sonuca ulaşmaktan uzak olduğu 1946 yılında sona erer.

İşçi ve aristokratlar, komünist ve muhafazakârlar, kadın ve erkekler, genç ve yaşlılar arasından mümkün olduğunca geniş bir seçim yaparak altı kişide karar kıldım. Eylemleri kaçınılmaz şekilde çevrelerindeki insanları etkilediğinden, tek başlarına değil ailelerinin bir parçası olarak ele alındılar: erkek ve kız kardeş, eş, üç çocuklu bir baba, ailenin tek oğlu, Komünist Genç Öncüler hareketinden bir kızın ebeveyni. Kitap boyunca iç içe geçen hikâyeleri, her birinin Nazi tarihinin büyük olaylarını kendi küçük hayatlarında nasıl deneyimlediklerini anlatıyor. Hepsi de iyi Almanlardı.

## İYİ ALMANLAR

**BERNT ENGELMANN**, bu hikâyenin başladığı 1932 yılında Düsseldorf'ta yaşayan bir öğrencidir. Babası iş insanı, annesi ise ev hanımıdır. Engelmann tek çocuktur. Aile sıradan bir Alman ailesidir, sosyal demokrat eğilimlidir ancak özellikle politik ya da dindar değildir. Kendileri gibi insanlardan oluşan yerel bir gizli direniş grubuna katılırlar – bir öğretmen, bir terzi, bir avukat, bir papaz ve yöneticileri Tante Ney, Ney Teyze. Sokaklarının köşesindeki fırın ve kafeyi işleten Ney Teyze, Naziler dahil herkesi güler yüzle karşılar; hattâ duyulmamış güç ve nüfuz kazanmadan önce, yoksul günlerinde kendilerine iyi davranan bu yaşlı kadından şüphelenmek mahallenin Nazilerinin hiçbirinin aklına gelmez. Engelmann ailesinin gerekçesi yeni korku rejimi altında etraflarında olup bitenleri görmeye tahammül edememeleridir. Ve bu yüzden hayatlarını tehlikeye atarlar.

**FABIAN VON SCHLABRENDORFF**, Berlin'de okuyan ağırbaşlı ve oldukça azimli bir hukuk öğrencisidir. Babası, Fabian 16 yaşındayken ölmüş ve annesi beş çocuğunu tek başına büyütme zorunda kalmıştır. Aile baştan beri Nazi karşıtıdır. İlk kez, Fabian'la 1933 yılında, Nazi *Machtergreifung*'unun hemen ardından hiç tanımadığı ve tanışmadığı bir adamı aramak üzere Berlin'de yürüdüğü sırada karşılaşırız. *Widerstand (Direniş)* isimli derginin editörü Ernst Niekisch, Fabian'ın ayrıcalıklı geçmişinden çok daha farklı bir dünyadan gelen biridir. Fabian, Nazilere karşı savaşılmaya başlamak için kendisi gibi düşünen insanlar aramaktadır – her kim olurlarsa olsunlar. Gizli direnişçiler arasında geleneksel sınıf ayrımları yıkılmaktadır, fabrika işçisi ve Prusyalı aristokrat düşündüklerinden çok daha fazla ortak noktaları olduğunu keşfederek el ele çalışmaktadır.

**RUDOLF DITZEN**, *Berlin'de Tek Başına* romanıyla tanınan yazar Hans Fallada olarak ünlenmiş orta yaşlı bir adamdır. Aynı zamanda, gençliğinde bir arkadaşını düelloda öldürmüş ve zimmetine para geçirmekten hapis yatmış bir morfin bağımlısı, ayyaş, yalancı ve zamparadır. Bağımlılıklarından kurtulmak için çeşitli klinik ve akıl hastanelerinde yatmıştır. Rudolf, güçlü ve çilekeş Suse ile evlidir ve üç küçük çocukları vardır. Almanya'nın kuzeyinde-

ki Mecklenburg'un kırsalında bulunan Carwitz köyünde yaşarlar ve Rudolf elinden düşürmediği sigarasıyla gece gündüz demeden hararetle yazar durur. Konu, her seferinde, zor hayatlarını bir şekilde idame ettirmek zorunda olan Almanya'nın iyi kalpli sıradan insanlarıdır. Bu onun direniş eylemidir – okurlarına ulaşmak. Büyük cesaret gerektiren eylemler ona göre değildir. "Zayıf bir adam olduğumu biliyorum ama kötü bir adam değilim," diye yazmıştır annesine. Rudolf için mesele, Nazi korku rejimi altında fazla taviz vermeden ve liberal inançlarına sadık kalarak nasıl devam edeceğidir.

**IRMA THÄLMANN**, Alman Komünist Partisi'nin karizmatik lideri Ernst Thälmann'ın kızıdır ve 1932'de henüz on üç yaşındadır. Ernst Thälmann 1933 yılında on bin kadar komünistle beraber hemen tutuklanır. Mart 1945'te, Ruslar gelmeden hemen önce, intikam isteğiyle idam edilinceye kadar on bir buçuk yılını hücre hapsinde geçirecektir. Irma, annesi Rosa'yla birlikte Hamburg'da yaşar, kardeşi yoktur. Eski komünist yoldaş olan iki büyük-babası çok uzakta değildir. Irma bir savaşçıdır, babasının tıpatıp aynıdır. *Heil Hitler* selamı vermektense okulda her gün dayak yemeyi tercih eder. Anne kız, sonunda Gestapo tarafından yakalanıncaya dek, etkili direnişlerini sürdürürler. Bu süre zarfında nadiren babasını ziyaret eder, ara sıra onunla mektuplaşır ve konuşmalarını tekrar tekrar okurlar. Ernst Thälmann, "Faşizmin olmadığı bir ülke var," der heyecanla. "Faşist köpeklerin sokaklarda cinayet işlemesinin, işçi mahallelerinde kanlı eylemlerini gerçekleştirmesinin düşünülemeyeceği bir ülke. Bu ülke Sovyetler Birliği'dir!"

**FRITZ-DIETLOF VON DER SCHULENBURG (FRITZI)** ile Mart 1933'te ilk tanıştığımızda Charlotte ile evlenmek üzeredir. 31 yaşındaki Prusyalı aristokrat –enerjik, zeki, popüler, idealist– inanmış bir Nazidir. Farklı kökenlerden gelen pek çok Alman gibi, Birinci Dünya Savaşı yenilgisinin ardından imzalanan Versailles Antlaşması'nın acımasız ve aşağılayıcı koşulları yüzünden hâlâ içi yanmaktadır. 1929 Wall Street İflası'ndan sonra Alman ekonomisinin toptan çöküşü de bu üzüntüye eklenir. Nasyonal Sosyalistlerin Almanya'yı yeniden büyük bir ülkeye dönüştüreceğini ummaktadır. Söyledikleri sosyalist hedeflere inanır. Fritz'i'nin düşünününden önceki gün Hermann Göring onu bir toplantıya çağırır. Nazilerin üst düzey insanlara ihtiyacı vardır. Göring genç ve zeki Kont'tan o kadar memnun kalır ki, onu Führer'le tanıştırmak için yan

odaya götürür. Ancak 1934'e gelindiğinde Fritzi, Nazilerden oluşan ailelerinde tutkulu bir sosyalist olan kız kardeşi Tisa'dan cesaret bularak şüphe duymaya başlar. 1938 yılında Fritzi, General Beck'in gizli direnişçi grubuna katılmıştır bile ve bu uğurda hayatını vermeye hazırdır.

**JULIUS LEBER**, Naziler iktidara gelip kendi partileri dışındaki tüm siyasi partileri yasaklamadan önce, Reichstag'ın önde gelen Sosyal Demokratlarından biridir. Leber'in memleketi olan Lübeck'teki Naziler, "Zaferimizden iki saat sonra Dr. Leber pazar meydanındaki bir lamba direğinde asılı olacak!" diye alay ederler. Lakin iri yarı, neşeli ve sert bir adam olan Leber kolay kolay korkan biri değildir. Hitler ve Nazilere *Machtergreifung* yetkisi verecek sağcı koalisyon açıklandığında, kasabaya gider ve sarhoş olur. Sabahın erken saatlerinde orada yaşayan bazı Nazilerle bir sokak kavgasına karışır, ardından tutuklanarak süresiz olarak hapsedilir. Sadık karısı Annedore, ziyaret etmesine izin verilmeyince, Leber'i hapishane avlusundaki günlük egzersiz saatinde izlemek için yakındaki bir çatıda yer bulur. Defalarca dövüldükten ve işkence gördükten sonra nihayet 1937'de serbest bırakıldığında, Naziler Dr. Leber'in daha fazla sorun çıkarmayacağını düşünürler. Oysa Leber, sonunda kendine neye mal olacağını bile bile mücadeleye geri döner.